

FİNANSAL PİYASALAR VE KURUMLAR DERSİ- UZAKTAN EĞİTİM DERS NOTU

FİNANSAL KURUMLAR

1. Para Yaratın Finansal Kurumlar

1.1. Merkez Bankası

Para yaratan finansal kurumlardan Merkez Bankası ekonomideki yeri ve işlemleri bakımından diğer bankalardan farklılığa sahiptir. Merkez Bankası 1715 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu ile 1930 yılında kurulmuş, 1931 yılında faaliyete başlamıştır.

Merkez Bankası'nın temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Banka, fiyat istikrarını sağlamak için uygulayacağı para politikasını ve kullanacağı para politikası araçlarını doğrudan kendisi belirlemektedir. Banka, fiyat istikrarını sağlama amacı ile çelişmemek kaydıyla Hükümetin büyüme ve istihdam politikalarını desteklemektedir.

Başka bir bakış açısıyla merkez bankalarının fonksiyonları makroekonomik ve mikroekonomik fonksiyon olarak iki başlık altında incelenebilir: Makroekonomik fonksiyon, ulusal paranın değerini korumak yani fiyat istikrarını sağlamaktır. Mikroekonomik fonksiyon ise finansal istikrarı sağlamaktır

Genel olarak bir ekonomide dört temel hedef vardır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

1. Kaynakların tam olarak istihdamı
2. Sürdürülebilir bir ekonomik büyüme
3. Fiyat istikrarının sağlanması ve sürdürülmesi
4. Ödemeler dengesi istikrarının sağlanması

Merkez Bankasının temel görevleri, başlıca müşavirlik görevleri ve yetkileri aşağıdaki gibi sıralanabilir.

I- Bankanın temel görevleri;

a) Açık piyasa işlemleri yapmak, (Açık piyasa işlemleri (APİ), para politikası uygulaması çerçevesinde, merkez bankalarının kısa vadeli faiz oranlarının belirlenen düzeylerde oluşmasını sağlamak ve finansal piyasalardaki likiditeyi etkin bir şekilde düzenlemek amacıyla, menkul kıymet alım ve satımı ile para piyasası işlemleri yapmasıdır)

b) Hükümetle birlikte Türk lirasının iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbirleri almak ve yabancı paralar ile altın karşısındaki muadeletini tespit etmeye yönelik kur rejimini belirlemek, Türk lirasının yabancı paralar karşısındaki değerini belirlenmesi için döviz ve efektiflerin vadesiz ve vadeli alım ve satımı ile dövizlerin Türk lirası ile değişimi ve diğer türev işlemlerini yapmak,

c) Bankaların ve Merkez Bankası'nca uygun görülecek diğer mali kurumların yükümlülüklerini esas alarak zorunlu karşılıklar ve umumi disponibiliteler ile ilgili usul ve esasları belirlemek,

d) Reeskont ve avans işlemleri yapmak,

e) Ülke altın ve döviz rezervlerini yönetmek,

f) Türk lirasının hacim ve tedavülünü düzenlemek, ödeme ve menkul kıymet transferi ve mutabakat sistemleri kurmak, kurulmuş ve kurulacak sistemlerin kesintisiz işlemlerini ve gözetimini

FİNANSAL PİYASALAR VE KURUMLAR DERSİ- UZAKTAN EĞİTİM DERS NOTU

sağlamak ve gereken düzenlemeleri yapmak, ödemeler için elektronik ortam da dahil olmak üzere kullanılacak yöntemleri ve araçları belirlemek,

g) Finansal sistemde istikrarı sağlayıcı ve para ve döviz piyasaları ile ilgili düzenleyici tedbirleri almak,

h) Mali piyasaları izlemek,

i) Bankalardaki mevduatın vade ve türleri ile özel finans kurumlarındaki katılma hesaplarının vadelerini belirlemektir.

II- Bankanın temel yetkileri;

a) Türkiye’de banknot ihracı imtiyazı tek elden Bankaya aittir.

b) Banka, Hükümetle birlikte enflasyon hedefini tespit eder, buna uyumlu olarak para politikasını belirler. Banka, para politikasının uygulanmasında tek yetkili ve sorumludur.

c) Banka, fiyat istikrarını sağlamak amacıyla bu Kanunda belirtilen para politikası araçlarını kullanmaya, uygun bulacağı diğer para politikası araçlarını da doğrudan belirlemeye ve uygulamaya yetkilidir.

d) Banka, olağanüstü hallerde ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun kaynaklarının ihtiyacı karşılamaması durumunda, belirleyeceği usul ve esaslara göre bu Fona avans vermeye yetkilidir.

e) Banka, nihai kredi mercii olarak bankalara kredi verme işlerini yürütür.

f) Banka, bankaların ödünç para verme işlemlerinde ve mevduat kabulünde uygulayacakları faiz oranlarını, belirleyeceği usul ve esaslara göre bankalardan istemeye yetkilidir.

g) Banka, mali piyasaları izlemek amacıyla bankalar ve diğer mali kurumlardan ve bunları düzenlemek ve denetlemekle görevli kurum ve kuruluşlardan gerekli bilgileri istemeye ve istatistiki bilgi toplamaya yetkilidir.

III- Bankanın başlıca müşavirlik görevleri;

a) Banka, Hükümetin mali ve ekonomik müşaviri, mali ajanı ve haznedarıdır. Bankanın Hükümetle ilişkisi, Cumhurbaşkanı veya görevlendireceği bir bakan aracılığıyla da sağlanır.

b) Banka, finansal sistemle ilgili olarak istenilecek hususlarda Hükümete görüş verir.

c) Banka, bankalar ve uygun göreceği diğer mali kurumlar hakkındaki görüşlerini ve tespitlerini Cumhurbaşkanlığı ile bu kurum ve kuruluşları düzenleme ve denetleme yetkisine sahip kuruluşlara bildirebilir.

1.2. Ticaret (mevduat) Bankası

Mevduat adı altında fon kabul etme yetkisi olan bankalardır. Kaynaklarının önemli bir kısmı olan mevduatı değişik alanlara kredi vermekte kullanmaktadır. Bu özelliği ile fon arz ve talep edenler arasında fon miktarı ve vadesi konusunda dengeleme yapmakta ve fon aktarımına aracılık yapmaktadır.

Mevduat bankalarının fonksiyonları temelde hizmet üretme, kaynak aktarma, satın alma gücü (kaydi para) üretme şeklinde sıralanabilir. Bunun haricinde uluslararası ticareti geliştirme de fonksiyonları arasında sayılabilir.

FİNANSAL PİYASALAR VE KURUMLAR DERSİ- UZAKTAN EĞİTİM DERS NOTU

- Hizmet üretimi, ekonomideki likidite akımının daha sağlıklı dolaşımının isteği yanı sıra bireylerin ilgili konularda aydınlatılması amacına yöneliktir. Bireylerin mal varlıklarının yönetimi için bankalar tarafından halka sunulan olanaklar, karar almada yapılan yardımlar, varlıkların nemalandırılmaları, hizmet üretme fonksiyonu çerçevesinde yürütülen faaliyetlerdir.

- Fon fazlası verenler ile fon açığı bulunanların arasına girerek kaynaklara akıcılık sağlamak, ekonomideki tasarrufları yeniden dağıtmak bankaların bir diğer önemli fonksiyonudur. Bunun sonucunda tüketim kesiminde üretilen kaynak fazlalığı üretim kesimine doğru aktarılmış olmaktadır. Bu sayede kaynakların kullanımdaki etkinlik ekonomik gelişime katkı sağlamaktadır.

- Mevduat bankalarının en önemli özelliği mevduat ve benzeri kaynaklar toplayarak satın alma gücü yaratmalarıdır. Sistemde toplanan vadesiz mevduat kaydı para olarak tanımlanabilir. Hesapların üzerine çek düzenlenmesi, çeklerin ödeme aracı olarak kullanılması, verilen ödeme emirlerinin paranın hesaplar arasında aktarılmasını sağlaması kaydi para yaratmaktadır.

Not: Kağıt para: Merkez Bankası tarafından piyasaya sürülen para, Kaydi para: bankalar ve finansal araçlar tarafından üretilen kaydi paradır. Kaydi para, fiziki varlığı olmayan, hesaptan hesaba devir esasına dayanan, sadece bankaların hesaplarına borç ve alacak kaydı düşülerek yaratılan bir ödeme aracıdır.

- Bankalar yeni ödeme ve kredilendirme yöntemleriyle ulusal ve uluslararası ticaretin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır.

Merkez Bankası tarafından belirlenen mevduat türleri; tasarruf, resmi kuruluşlar, ticari kuruluşlar, bankalar, diğer kuruluşlar mevduatı olarak sıralanabilir.

- *Tasarruf mevduatı*, Mevduat bankaları nezdinde açtırılan, gerçek kişilere ait ve münhasıran çek keşide edilmesi dışında ticari işlemlere konu olmayan mevduattır.

- *Resmi kuruluşlar mevduatı*, genel bütçe kapsamındaki kamu idarelerine, özel bütçeli idarelere, düzenleyici ve denetleyici kurumlara, sosyal güvenlik kurumlarına, yerel yönetimlere, mahkemelere, savcılıklara, icra ve iflas dairelerine ve tereke hâkimliklerine ait hesaplardır.

- Gerçek kişilerin ticari işletmelerine, her çeşit ortaklıklara, kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunlara ait müesseselere, bağlı ortaklıklara, iştiraklere ve müesseselerin ve bağlı ortaklıkların işletmelerine, yerel yönetimlerin ticari işletmelerine, döner sermayeli kuruluşlara, vakıfların, derneklerin, sendikaların, birliklerin ve mesleki kuruluşların kurdukları veya katıldıkları ticari işletmelere, kooperatiflere, sigorta şirketlerine, emeklilik şirketlerine ve banka dışı diğer mali kesime ait hesaplar *ticari kuruluşlar* başlığı altında sınıflandırılır.

- *Bankalar mevduatı*, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve bankalar ile özel kanunlarına göre mevduat kabulüne yetkili bulunan kuruluşlara ait hesaplardır.

- Vakıflara, derneklere, birliklere, sendikalara, tasarruf ve yardımlaşma sandıklarına, elçilik ve konsolosluklara, uluslararası kuruluşların Türkiye'deki büro ve temsilciliklerine, fonlara, apartman yönetimine, noter teminat ve emanetine ait hesaplar ile mahkemeler, savcılıklar, icra ve iflas daireleri

FİNANSAL PİYASALAR VE KURUMLAR DERSİ- UZAKTAN EĞİTİM DERS NOTU

ve tereke hakimlikleri nezdindeki paralara ilişkin hesaplar ve mahkemelerce tevdi mahalli gösterilmek suretiyle yatırılan paralara ilişkin hesaplar ise *diğer kuruluşlar mevduatı* olarak sınıflandırılmaktadır

Türkiye’de faaliyet gösteren kamusal ve özel sermayeli mevduat bankaları ile Türkiye’de yabancı sermaye ile kurulmuş banka olarak faaliyet gösteren ve şube açan yabancı mevduat bankaları Tablo 1.1’de verilmiştir.

Tablo 1.1 : Türkiye’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankaları

Kamusal Sermayeli Bankalar	Özel Sermayeli Bankalar
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	Akbank T.A.Ş.
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	Anadolubank A.Ş.
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	Fibabanka A.Ş.
Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Bankalar	Şekerbank T.A.Ş.
Alternatifbank A.Ş.	Turkish Bank A.Ş.
Arap Türk Bankası A.Ş.	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
Bank of China Turkey A.Ş.	Türkiye İş Bankası A.Ş.
Burgan Bank A.Ş.	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.
Citibank A.Ş.	
Denizbank A.Ş.	Türkiye’de Şube Açan Yabancı Bankalar
Deutsche Bank A.Ş.	Bank Mellat
HSBC Bank A.Ş.	Habib Bank Limited
ICBC Turkey Bank A.Ş.	Intesa Sanpaolo S.p.A.
ING Bank A.Ş.	JPMorgan Chase Bank N.A.
MUFG Bank Turkey A.Ş.	Société Générale (SA)
Odea Bank A.Ş.	
QNB Finansbank A.Ş.	
Rabobank A.Ş.	TMSF’ye Devredilen Bankalar
Turkland Bank A.Ş.	
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	

Krediler, niteliklerine göre nakdi ve gayrinakdi krediler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

- *Nakdi krediler*, faiz karşılığında ödünç para verilme biçiminde kullanılan kredilerdir. Bu krediler iskonto, avans ve borçlu cari hesap şeklinde olabilir. İskonto ve iştirah, bono ya da poliçenin vadesinden önce bankaca alacaklısından satın alma işlemidir. Avans bir defaya özgü olmak üzere, belli bir vade içerisinde ve genellikle maddi bir güvence karşılığında açılan kredilerdir. Borçlu cari hesaplar ise belli bir vadeye bağlı olmaksızın, belli bir limit içerisinde müşteriye para çekme ve yatırma yetkisi veren güvenceli ya da güvencesiz kredilerdir.

- *Gayrinakdi krediler*, bir işin yapılması, bir borcun ödenmesi ya da bir yükümlülüğün yerine getirilmesi konusunda bankanın bir ücret veya komisyon karşılığında yükümlü adına taahhütte bulunması, ona kefil olması biçiminde kullanılan kredilerdir

1.3. Katılım Bankası

Ülkemizdeki adıyla katılım bankaları, dini inanışı gereği faizi haram kabul eden bireylerin tasarruflarını değerlendirmesi için bir alternatiftir. Bu bankalara ‘Faizsiz Bankalar, İslam Bankaları’

FİNANSAL PİYASALAR VE KURUMLAR DERSİ- UZAKTAN EĞİTİM DERS NOTU

gibi isimler de verilmektedir. Faizsiz çalışan bu bankaları fon toplama ve kullandırma biçimleri diğerlerinden farklıdır. Bu bankalar, üç tür hesapta fon toplarlar ve bu fonları değişik finansman yöntemleri ile kullandırır. Bunlar, Cari Hesaplar, Tasarruf Hesapları, Yatırım Hesaplarıdır

Katılım fonu adı altında fon kabul eden katılım bankaları, özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlardır. Bu kuruluşlar “Özel finans kuruluşu” ve “İslami finans kuruluşu” olarak nitelendirilebilir.

Özel cari hesap, katılım bankalarda açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonların oluşturduğu hesapları ifade etmektedir. Katılma hesabı ise katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesaplardır.

Katılım bankalarının fon kullanım alanları ise nakdi ve gayri nakdî her cins ve surette kredi verme işlemleri olarak belirtilebilir. Katılım bankalarınca nakdi kredilerin kullandırılma şekli farklı olup, aşağıdaki gibi açıklanabilir:

- *Finansal Alım Satım (murâbaha)*: Banka tarafından destek için başvuran müşterisinin ihtiyaç duyduğu malın peşin satın alınıp üzerine belirli bir satış kârı eklenerek, ödeme planı çerçevesinde, müşteriye peşin veya vadeli satılması işlemidir.

- *Emek-Sermaye Ortaklığı (mudârebe)*: Banka ile müşterisi arasında ticari ve sınai faaliyetin yürütülmesi amacıyla yapılan, bir tarafın emeği (işgücü) diğer tarafın ise sermayesi ile katıldığı ortaklık şeklindedir.

- *Sermaye Ortaklığı (müşâreke)*: Tarafların ortaklaşa sermaye koymasını, birlikte iş yapmasını ve meydana gelecek kâr veya zararı paylaşmasını esas alan ortaklıktır.

- *Ziraat Ortaklığı (müzâraa)*: Taraflardan birinin arazisini diğerinin emeğini koyarak ortaklık sözleşmesi yapması ve zirâî faaliyetten ortaya çıkacak mahsulü başlangıçta yaptıkları sözleşmeye göre paylaşmalarıdır.

- *Finansal kiralama (icâre)*: Müşterinin gereksinim duyduğu malın banka tarafından satıcı firma satın alınması ve malın mülkiyeti bankada kalarak belirli bir süre için müşteriye kira karşılığı kullandırılmasıdır.

Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları listesi Tablo 1.2de verilmiştir.

Tablo 1.2 : Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları

Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.
Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.
Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.
Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.
Vakıf Katılım Bankası A.Ş.
Ziraat Katılım Bankası A.Ş.

FINANSAL PİYASALAR VE KURUMLAR DERSİ- UZAKTAN EĞİTİM DERS NOTU

2. Para Yaratmayan Finansal Kurumlar

- 2.1. Kalkınma ve Yatırım Bankaları
 - 2.1.1. Yatırım Bankaları
 - 2.1.2. Kalkınma Bankaları
- 2.2. Sigorta Kurumları
- 2.3. Aracı Kurumlar
- 2.4. Menkul Kıymetler Borsaları
- 2.5. Factoring Şirketleri
- 2.6. Finansal Kiralama (Leasing) Şirketleri
- 2.7. Finansman Şirketi
- 2.8. Varlık Yönetim Şirketi
- 2.9. Kolektif Yatırım Kuruluşları
 - 2.9.1. Yatırım Fonları
 - 2.9.2. Yatırım ortaklıkları
 - 2.9.2.1. Menkul Kıymet Yatırım Ortaklığı
 - 2.9.2.2. Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları
 - 2.9.2.3. Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı
- 2.10. Diğer Finansal Kurumlar

YARARLANILAN KAYNAKLAR:

- Alkan, Gönül (2015). Finansal Piyasalar ve Kurumlar, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Canbaş, Serpil & Doğukanlı, Hatice (2012). Finansal Pazarlar, Adana: Karahan Kitabevi.
- Çivi, Halil. (1985). Türkiye’de Bankacılık Teori, Uygulama ve Sonuçları, Ankara: Fon Matbaası.
- Delikanlı, İhsan Uğur (2015). Bankacılık İşlemleri ve Banka Türleri, Bölüm 2, Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş içinde, (Ed. M. Toprak & M. Coşkun), Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayın No: 2478.
- Erdem, Ekrem (2014). Para Banka ve Finansal Sistem, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Nurhan, Aydın (2015). Finansal Sistem ve Bankalar, Bölüm 1, Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş içinde,, (Ed. M. Toprak & M. Coşkun), Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayın No: 2478.
- Parasız, İlker (2009). Para Banka ve Finansal Piyasalar, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Takan, Mehmet ve Acar Boyacıoğlu, Melek (2011). Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu
- <https://www.tbb.org.tr/>
- <http://www.tkbb.org.tr/>